

**Opinia mykologiczno - budowlana
dotycząca kościoła filialnego
p.w. św. Jana Chrzciciela
w miejscowości Brusiek
gm. Koszęcin , woj. śląskie**

Opracował :

mgr inż. arch. Dominik Mączyński
specjalista mykologiczno -budowlany PSMB
bud. ogólnego i arch. zabytkowej nr 9-PSMB-95
zaśw. Woj. Konserwatora Zabytków nr 59/94
03-908 Warszawa, ul. Berezyńska 40 m. 1

Adres:

Warszawa, dnia 12.11. 2005 r.

Spis treści

1. Informacje ogólne
2. Charakterystyka kościoła
3. Opis techniczny obiektu
  - 3.1 Elementy zewnętrzne
  - 3.2 Elementy wewnętrzne
4. Stan techniczny kościoła
  - 4.1 Elementy zewnętrzne
  - 4.2 Elementy wewnętrzne
5. Zalecenia
6. BHP
7. Nadzór
8. Uwagi końcowe
Dokumentacja rysunkowa zniszczeń parteru, odkrywki
Spis fotografii

1. Informacje ogólne

UWAGA

Obiekt będący przedmiotem opracowania wpisany jest na listę obiektów zabytkowych d. woj. częstochowskiego, pod numerem rejestru zabytków A/69 z dnia 10.02.78 r. (wcześniej: 539/57 i 379/60)

Wszelkie działania podejmowane na podstawie niniejszego opracowania wymagają opiniowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- 1.1. Opracowanie mykologiczno - budowlane wykonano na prośbę ks. proboszcza Mariana Krawczyka.
- 1.2. Obiektem niniejszego opracowania jest kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela (gm. Koszęcin, woj. śląskie), parafia rzymsko – katolicka Kalety - Drutarnia.
- 1.3. Opracowanie wykonano na podstawie oględzin obiektu prowadzonych w dniach 24 października 2005 r. przeprowadzonych przez autora opracowania, w obecności ks. proboszcza i p. Konserwator Diecezjalnej
- 1.4. Celem opracowania jest:
  - określenie aktualnego stanu technicznego poszczególnych części obiektu w aspekcie korozji biologicznej
  - ustalenie stopnia zagrożenia mykologicznego obiektu
  - ustalenie przyczyn rozwoju czynników biologicznych niszczących obiekt
  - określenie metod i środków w celu eliminacji zagrożeń mykologicznych
  - ogólny plan prac remontowych, wg aktualnego stanu rozpoznania
- 1.5. W opracowaniu wykorzystano:
  - oględziny fragmentów konstrukcji w wykonanych odkrywkach (parter. poddasze)
  - wyniki własnych badań makroskopowych zmierzających do ustalenia gatunków organizmów niszczących drewno obiektu
- 1.6. Opinia mykologiczno - budowlana wykonana została w 3 egzemplarzach, z których 1 przekazano Zleceniodawcy, 1 Konserwatorowi Diecezjalnemu, 1 egzemplarz pozostaje w archiwum autora opinii.
- 1.7. Wszystkie widoczne i dostępne elementy konstrukcji zostały zbadane poprzez ostukanie metalowym łomem. Dokonano także niezbędnych odkrywek.

2. Charakterystyka obiektu

Informacje na temat historii, konstrukcji i wyposażenia kościoła znajdują się w tzw. „białej karcie” (karcie ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa) opracowanej w 1992 r. przez p. Łucję Gajdę (w zbiorach WKZ oraz KOBiDZ).

Kościół wzniesiony prawdopodobnie w II poł. XVII w. (1670 r.?), odnawiany ok. 1930r.

Jest to świątynia orientowana, jednonawowa, o zrębowej konstrukcji ścian (nawa, prezbiterium i zakrystia), w konstrukcji szkieletowej (przedsionek – kruchta od strony północnej) i słupowo – ryglowej (wieża – dzwonnica). Ściany prezbiterium i nawy od strony zewnętrznej obite są gontami, przedsionek – gontami oraz w poziomie cokołu deskami w układzie poziomym, a wieża oszalowana jest deskami w układzie pionowym, bitymi na styk, wyposażonymi w listwę maskującą.

Dachy nad prezbiterium i zakrystią dwuspadowe (od strony północnej – połączenie dachów łączą się), nad nawą – dwuspadowe, (dach po stronie pn. łączy się z połacią dachu pulpitu nad kruchtą), nad dzwonnica dach namiotowy. Nad nawą rekonstruowana sygnaturka. Główne wejście od strony pn. przez kruchtę, drugie wejście przez kruchtę (parter) dzwonnicy – od strony zachodniej.

Nawa założona została na rzucie kwadratu, wydzielone prezbiterium jest węższe od nawy i wybudowane także na rzucie kwadratu. Od strony północnej znajduje się zakrystia, zbudowana na rzucie prostokąta, przylegająca dłuższym bokiem do prezbiterium. Od północy – kruchta, na rzucie prostokąta. Od strony zachodniej do nawy przybudowano dzwonnice, wzniesioną na rzucie kwadratu.

Przy północnej ścianie dzwonnicy – krzyż misyjny.

Przy ścianie prezbiterium - obudowane przyłącze elektryczne.

2.2 Otoczenie kościoła

Kościół znajduje się na terenie czynnego cmentarza. Teren jest ogrodzony i zamykany.

Po stronie wschodniej od prezbiterium, rośnie drzewo - dąb. Wokół kościoła nie ma zieleni niskiej. Przy ścianach teren nieutwardzony – piasek, trawa.

Odprowadzenie wód opadowych z wysuniętych okapów dachu – bezpośrednio na nieutwardzony i bezodpływowy teren wokół kościoła. Spadki terenu częściowo w kierunku ścian kościoła.

Przy ścianie północnej dzwonnicy znajdują się porzucone dwa fragmenty belek pochodzące z wymienianych w kościele konstrukcji. Są one zagrzebione i zawilgocone.

2.3 Zalecenia

Jeśli cały kościół nie będzie podnoszony (pkt.5 „Zalecenia”), wokół kościoła teren obniżyć i nadać spadki w kierunku od ścian kościoła w taki sposób, aby ukierunkować wody odpływowe. Na terenie przykościelnym wykonać odpływ wody poza teren cmentarza lub wykonać 1-2 studzienki chłonne i do nich skierować wody deszczowe spływające z dachów kościoła.

Wykonać pas o szerokości ok. 80 cm wokół ścian kościoła, wysypany grysem kamiennym lub płukany żwirem, ujętym w krawężnik ogrodowy.

Usunąć z terenu cmentarza i spalić zagrzybione drewno porzucone przy pn. ścianie dzwonnicy.

3. Opis techniczny obiektu

3.1 Elementy zewnętrzne

Podmurówka

Ze względu na oszalowanie ścian podmurówka widoczna jest fragmentarycznie. Ściany posadowione są na podmurówce wykonanej w konstrukcji mieszanej – ceglanej i kamiennej. Część materiału jest łączona zaprawą wapienną, część jest luźna. Podmurówka jest bardzo niska, ale osłonięta przez gontowe szalunki. Nieznana jest głębokość posadowienia podmurówki.

Podwaliny

Niewidoczne od strony zewnętrznej, zakryte szalunkiem.

Szalunek

Na dzwonnicy deski sosnowe o szerokości od 14 do 25 cm, grubości 3 - 3,8 cm. Styk desek przykryty listwą maskującą, o szerokości 4-6 cm. Podobnie oszalowana jest podstawa sygnaturki, fragment wschodniej ściany nawy i przybudówki (wystający ponad dachem zakrystii i prezbiterium) oraz górna partia szczytu ściany wschodniej prezbiterium i zachodnia ściana kruchty.

Na daszkach po stronie północnej i południowej przyziemia dzwonnicy i na pozostałej powierzchni ścian - gont z deseczek sosnowych ciętych maszynowo, ułożony jednowarstwowo i przybijany na gwoździe.

Niewielki fragment zachodniej ściany nawy (po pn. stronie dzwonnicy) – nie jest szalowany.

Ściany

Wieńcowe wykonano z drewna sosnowego. Wysokość belek w ścianie północnej (nawa) sięga 30-34 cm, a w ścianie zachodniej zakrystii 24-26 cm. Belki posiadają podobną grubość ok. 17 cm. Łączone są kołkami (tyblami). Na ścianie południowej nawy widoczne trzy lisice, skręcane z belkami nawy za pomocą śrub kowalskich z podkładkami metalowymi i drewnianymi.

Przybudówka w konstrukcji szkieletowej, dzwonnica – słupowo-ryglowej.

Poszycie dachów

Stanowi gont z deseczek ciętych maszynowo, kładziony na łątach, podwójnie i przybijany gwoździami.

Sygnaturka

Wykonana jest w konstrukcji drewnianej - słupowej, posiada hełm (kryty gontem), z wysokim szpicem obitym blachą, zakończony blaszaną kulą i zwieńczony metalowym krzyżem. Szpic obity blachą i krzyż – wieńczą dach nad dzwonnica.

Stolarka okienna – małe pojedyncze okienka zamknięte półkoliście, szklone małymi szybkami mocowanymi na gwoździe i kit. W oknach zabezpieczenia kratami i prętami metalowymi – dawne i współczesne.

Stolarka drzwiowa – częściowo zachowana, naprawiana i rekonstruowana. Drzwi deskowe, dwuwarstwowe, wyposażone w pasowe zawiasy kowalskie, osadzone w masywnych obramieniach.

Nad wejściem do kruchty od strony północnej – krótka rynna zbita z dwóch desek. Do wejścia prowadzi wykonany współcześnie chodnik z kostki betonowej.

3.2 Elementy wewnętrzne

Podłogi, posadzki

Wewnątrz kościoła w nawie, prezbiterium, zakrystii i kruchcie od pn. drewniane podłogi wykonane z desek na legarach, ułożonych na podsypce z piasku. W dzwonnicy – posadzka z cegieł ceramicznych pełnych, kładzionych na płask, na zaprawie wapiennej.

Ściany

W nawie i prezbiterium dokładnie obrobione i przylegające do siebie belki zrębu pokrywają warstwy malarskie.

Połączenie ściany prezbiterium i nawy obite deskami.

W zakrystii drewniane ściany zasłonięte przez panele z tworzywa sztucznego imitujące drewno.

W kruchcie (od pn.) widoczne zewnętrzne powierzchnie ściany nawy i zakrystii – bale drewniane, nie szalowane. Element konstrukcji przybudówki podwieszony na linie stalowej w związku z uszkodzeniem węzła konstrukcyjnego ściany w narożniku pd-zach.

Stropy

Nad nawą i prezbiterium znajdują się stropy płaskie wykonane z desek bitych do belek stropowych. Powierzchnie sufitów pokrywają dekoracje malarskie.

Nad zakrystią strop belkowy drewniany, zasłonięty przez przybite panele z tworzywa sztucznego.

Nad kruchtą (dobudowaną przy ścianie północnej), brak stropu – widoczna konstrukcja dachu.

Więźba dachowa

Dach namiotowy na dzwonnicy.

Nad dobudówką od strony pn. – więźba krokwiowa – połąć dachu pulpituowego stanowi przedłużenie połąci dwuspadowego dachu nawy.

Więźba dachowa nad zakrystią dostępna jest z kruchty (wejście przy użyciu drabiny). Z tego poddasza widoczny jest zlikwidowany w ścianie prezbiterium otwór okienny. Więźba krokwiowa.

Nad prezbiterium więźba krokwiowo – jętkowa. Sądząc po sposobie obróbki drewna i jakości zastosowanego materiału, jest to konstrukcja wtórna.

Nad nawą – więźba dachowa storczykowa, z dwoma poziomami jętek. Konstrukcje z drewna sosnowego, obrabiane ręcznie. Konstrukcja składa się z ośmiu wiązarów oznaczonych znakami ciesielskimi. Oznaczenia archaiczne (proste nacięcia drewna) od I (1) – do IIIIIII (8), licząc od strony zachodniej w kierunku wschodnim. Elementy składowe wiązarów posiadają odrębne oznaczenia ciesielskie. Obie więźby dostępne od strony dzwonnicy.

Na poddaszu nawy głównej przy dzwonnicy znajduje się fragment niewielkiego pulpitowego daszku gontowego.

Uwaga: zawarte w białej karcie przypuszczenia autorki karty nt. historii rozbudowy kościoła powinny być zweryfikowane dokładnymi badaniami architektonicznymi oraz ew. dendrochronologicznymi. W mojej opinii istniejący na poziomie poddasza daszek pulpitowy mógł być prowizorycznym zadaszaniem wykonanym w celu zabezpieczenia wnętrza przed zamakaniem w okresie przed rekonstrukcją zniszczonej sygnaturki. Jest nieprawdopodobne, aby był to relikw dawnego zadaszania (zbyt mały kąt nachylenia, rodzaj gontu, brak konstrukcji), który następnie obudowano, wznosząc więźbę storczykową nawy w obecnym układzie.

Sygnaturka

Ustawiona jest na pierwszym poziomie jętek, na trzech przecinających się i promieniście ułożonych podwalinach. Konstrukcja sygnaturki oparta na 6 słupkach, usztywnionych zastrzałami.

Instalacje

Elektryczna – tablica rozdzielcza znajduje się w zakrystii (instalacja alarmowa przez włamanie i czujki dymowe). Na sygnaturce umieszczono sygnalizator z syreną alarmową.

Odgromowa – poprowadzona nad całym kościołem.

4. Stan techniczny obiektu

4.1 Elementy zewnętrzne:

Podmurówka

Mur podmurówki miejscami rozluźniony. Podmurówka generalnie zbyt niska w stosunku do poziomu terenu wokół kościoła.

Pod kruchłą od strony północnej oraz pod zachodnią ścianą dzwonnicy całkowicie „utopiona” w ziemi.

Izolacja pozioma

W dostępnych miejscach nie stwierdzono występowania izolacji.

Szalunki ścian

Gonty są w dolnym pasie (nad poziomem terenu) miejscowo uszkodzone, występuje rozwarstwianie się drewna lub jego uszkodzenia spowodowane przez grzyby domowe.

Odkrywka w północnej ścianie przybudówki ujawniła brunatny rozkład drewna końcówek desek szalunku wynikający z zagrzybienia tych partii ściany.

Podwaliny

Dwie odkrywki wykonano w podwalinie przy wejściu od strony dzwonnicy, dwie wewnątrz dzwonnicy w podwalinie od strony południowej i wschodniej), kolejne od strony przybudówki północnej (ściana północna i zachodnia, ściana nawy po stronie zachodniej i po wschodniej stronie od wejścia do nawy). Jedną odkrywkę wykonano w narożniku północno – wschodnim ściany zakrystii.

Wszystkie odkrywki ujawniły odcinkowe uszkodzenia podwalin. Pozwoliły stwierdzić, że drewno podwalin w znacznym stopniu zostało zniszczone przez owady kołatka upartego, a także przez grzyby domowe powodujące silny brunatny rozkład drewna.

Uszkodzone podwaliny znajdują się częściowo poniżej poziomu terenu, są znacznie zawilgocone i pozbawione możliwości wietrzenia. Uszkodzenia podwalin są głębokie i mogą mieć wpływ na statykę konstrukcji całego obiektu.

Wyraźnie jest widoczne osiadanie ściany zachodniej i północnej kruchty, związane z uszkodzeniami podwalin.

Lisice

Na ścianie południowej lisice są zniszczone w dolnych partiach przez owady i grzyby domowe. Drewno do wysokości ok. 20 cm powyżej poziomu terenu wykazuje 3 stopień rozkładu, a więc praktycznie nie istnieje. Uszkodzenia te nie mają wpływu na funkcje lisic, ponieważ miejsca ich mocowania do ściany znajdują się powyżej poziomu uszkodzeń.

Dachy

Pokrycie dachów od strony zewnętrznej nie wykazuje poważniejszych uszkodzeń.

Instalacje

Elektryczna – sprawna.

Odgromowa – uszkodzona – na południowej ścianie dzwonnicy zwód wysunięty jest ze wsporników i dotyka miejscowo do powierzchni deskowania. Sytuacja ta grozi pożarem kościoła i wymaga pilnej naprawy.

4.2 Elementy wewnętrzne:

Izolacje poziome

Pod ścianami obwodowymi kościoła brak jest poziomej izolacji przeciwwilgociowej, chociaż odcinkowe wykonanie podmurówki z kamienia taką funkcję częściowo mogło spełniać.

Podwaliny

Bardzo niepokojące jest, że część podwalin znajduje się poniżej poziomu terenu. Taka sytuacja znacznie pogorszyła warunki w jakich znajduje się drewno podwalin – stała obecność wilgoci w tych miejscach oraz brak wentylacji może spowodować znaczne skrócenie czasu ich trwania oraz bardzo sprzyja rozwijaniu się korozji biologicznej (zagrzybienie i wtórny atak owadów). Konsekwencją takich uszkodzeń mogą być deformacje konstrukcji kościoła, prowadzące z czasem do wystąpienia innych zagrożeń, łącznie z możliwością awarii budowlaną.

Pomimo wykonania odkrywek sondażowych, jest prawdopodobne, że pod zasłoniętymi lub obecnie niedostępnymi partiami ścian, mogą zostać ujawnione w trakcie prac remontowych inne uszkodzenia konstrukcji. Dlatego istotna byłaby konsultacja mykologiczna po odsłonięciu całości konstrukcji z zewnątrz oraz po demontażu podłóg

Podłogi, posadzki

Zakrystia

W zakrystii stwierdzono ugięcie desek podłogi w narożniku północno – wschodnim. Może świadczyć to o uszkodzeniu legarów i dolnych partii ścian tego pomieszczenia przez grzyby domowe. Znajdujące się w zakrystii sprzęty oraz boazeria z tworzywa sztucznego uniemożliwiły dokładniejsze rozpoznanie stanu technicznego ścian, podłóg i stropu.

Wykonana odkrywka od strony zewnętrznej wykazała poważne uszkodzenia ściany przez grzyby domowe powodujące brunatny rozkład drewna.

Konieczna będzie odkrywka w miejscach uszkodzeń i ewentualna wymiana części podłóg.

Kruchta

Konstrukcja przybudówki północnej – stwierdzono całkowity rozkład podwaliny spowodowany głównie przez grzyby domowe, na odcinku od wejścia w kierunku zachodnim i na całej długości ściany zachodniej kruchty. Jest to zagrzybienie aktywne, które mogło też zaatakować deski podłogi kruchty oraz zrąb ściany nawy.

Obecna konstrukcja podłogi w kruchcie od strony północnej może sprzyjać rozwojowi ewentualnego zagrzybienia, ponieważ jest pozbawiona wentylacji podpodłogowej. Zniszczone elementy kwalifikują się do wymiany a uszkodzone do naprawy.

Nawa

W podwalinie północnej ściany nawy stwierdzono także znaczne uszkodzenia spowodowane przez rozwijające się zagrzybienie – poniżej poziomu podłogi kruchty. Od strony wnętrza nawy wyraźnie widoczna jest miejscowo zapadnięta podłoga przy ścianie północnej nawy w linii chóru. Ustalone miejsca uszkodzeń pokazano na rysunku.

Podłogi drewniane zmywane są wodą, co może powodować dodatkowe zawilgocenia ich konstrukcji i wpływać na rozwój lokalnego zagrzybienia.

Izolacji poziomych nie stwierdzono, nie ma także wentylacji podpodłogowych.

Dzwonnica

W dzwonnicy posadzka ceglana jest zapadnięta. Stan taki może sprzyjać gromadzeniu się na niej wody i podnoszeniu wilgotności w pomieszczeniu. Na drewnie podwalin (od strony zachodnie, południowej i wschodniej stwierdzono występowanie owocników grzybów domowych. Drewno jest zaatakowane przez grzyby domowe w zróżnicowanym stopniu. Ze względu na wymiary podwalin od strony południowej i zachodniej (utrudniony dostęp) możliwe było przeprowadzenie jedynie punktowych sondaży. Na ich podstawie można przypuszczać, że uszkodzenia tych konstrukcyjnych elementów są znaczne. Natomiast od strony wschodniej w okolicy słupa dzwonnicy i przy nim, drewno podwaliny na całym swoim

przekroju uległo rozkładowi. **Stan taki zagraża statyce konstrukcji wieży** a uszkodzone elementy konstrukcji muszą zostać wymienione.

Ściany

Powyżej poziomu podwaliny, w dostępnych i widocznych miejscach nie stwierdzono uszkodzeń drewna konstrukcji. Zwraca uwagę odchylenie od pionu ściany północnej w prezbiterium, ale może być ono związane z wcześniejszymi uszkodzeniami podwalin i prowadzonymi naprawami.

Stropy w nawie i prezbiterium.

Belki stropowe widoczne są wyłącznie od strony poddasza, częściowo zasłonięte przez deski. Nie stwierdzono poważniejszych uszkodzeń konstrukcji w dostępnych miejscach.

Dzwonnica – miejscowo aktywny żer owadów spuszczała pospolitego zlokalizowano w zastrzale przy narożniku południowo- wschodnim (poziom I p.)

Konstrukcja więźb dachowych jak i konstrukcja dzwonnicy noszą ślady wcześniejszych wymian drewna i napraw remontowych.

Więźba dachowa

Nad prezbiterium – stan konstrukcji dobry.

Nad nawą - więźba zdekompletowana. Widoczne są miejsca po brakujących elementach (jętki, zastrzały, podwalinka ramy storczykowej). Ślady po naprawach i wymianach drewna. Niektóre elementy odkształciły się, co spowodowało rozsunięcie się połączeń ciesielskich. Górne partie więźby niedostępne.

Stwierdzono dużą ilość pozostawionych po remoncie odpadków, które zaśmiecają poddasze, utrudniają dostęp do konstrukcji i podnoszą zagrożenie pożarowe. Nieczynny miech organowy oraz daszek wewnętrzny – do natychmiastowego usunięcia.

Sygnaturka – widoczne są ślady po naprawach i wymianach drewna.

Nad zakrystią, kruchtą – stan konstrukcji dobry.

Dzwonnica – konstrukcja naprawiana i konserwowana w ubiegłych latach – ogólnie stan dobry. Uszkodzenia spowodowane przez dzięcioły – w narożnikach

Poszycie dachów

Stwierdzono drobne prześwity przez poszycie z gontów.

Instalacje:

Elektryczna – na poddaszu kable prowadzone i przybijane do powierzchni drewna. Pod puszkami elektrycznymi brak podkładek z blachy. Taki sposób wykonania instalacji jest nieprawidłowy.

Instalacja odgromowa jest uszkodzona i wymaga sprawdzenia i pilnej naprawy !

5. Zalecenia

Konieczne jest odstonięcie podwalin kościoła w celu przeprowadzenia ich oględzin i naprawy. W tym celu należy częściowo rozszalować ściany kościoła, oraz odkopać te podwaliny, które znajdują się poniżej poziomu terenu. Zdemontować należy także podłogi z desek – całkowicie w kruchcie od strony pn. , częściowo w zakrystii i nawie kościoła (najpierw przy uszkodzonych podwalinach) – domniemany zakres uszkodzeń pokazano na szkicowym rysunku.

Na razie należy zaprzestać zmywania wodą drewnianych podłóg kościoła, aby nie dostarczać wilgoci do zainfekowanych konstrukcji.

Ustalić należy głębokość posadowienia podmurówki, a następnie sprawdzić jej stan techniczny wokół całego obiektu.

Remont powinien polegać na:

1. wzmocnieniu uszkodzonych podmurówek (przemurowanie, wymiana materiału – wg projektu technicznego)
2. usunięciu zniszczonych i ociosaniu uszkodzonych elementów drewnianych
3. odgrzybieniu podłoża i elementów konstrukcji przeznaczonych do pozostawienia
4. wykonanie ciągłej izolacji poziomej pomiędzy podmurówką a podwalinami lub wykształceniu wierzchniej warstwy podmurówki z kamienia polnego
5. w podmurówce należy pozostawić otwory wentylacji podpodłogowej, zabezpieczone np. drutem przed dostępem gryzoni
6. naprawie poprzez flekowanie uszkodzonych elementów, wymianie zniszczonych elementów drewnianych na nowe impregnowane, o tych samych wymiarach co usunięte,
7. legary podłogi powinny opierać się na punktowych podmurowaniach poprzez warstwę izolacyjną (np. papę), z zapewnieniem wentylacji podpodłogowej
8. legary i deski podłogi powinny być impregnowane

Proponowany wyżej zakres prac może wiązać się z koniecznością podniesienia całego kościoła (dla naprawy podmurówek) lub lewarowania jego fragmentów, albo podobnych zabiegów połączonych z obniżeniem terenu wokół obiektu. Projekt remontu powinien wykonać uprawniony konstruktor przy akceptacji WKZ.

W wyniku prac należy dążyć do uzyskania minimalnej wysokości podmurówki ok. 30 cm powyżej poziomu terenu, oraz wykształcenia prawidłowych spadków wokół kościoła w celu zapewnienia powierzchniowego i kontrolowanego odpływu wód opadowych.

Na podwaliny należy stosować drewno dębowe lub sosnowe – impregnowane (przez smarowanie 3x preparatem Boramon (prod. „Altax” Poznań) lub Impregnat NW (prod. „Selena”) lub innym bezbarwnym środkiem posiadającym atesty i przeznaczonym do impregnacji drewna narażonego na zawilgocenia.

Kościół można otoczyć opaską wysypaną grysem kamiennym lub płukanym żwirem jak podałem w pkt. 2,3 – po przeprowadzeniu napraw podwalin.

Fragment chodnika z kostek betonowych (przy ścianie pn) powinien zostać rozebrany, ponieważ obecnie przyczynia się do utrzymywania się podwyższonej wilgotności i rozwoju zagrzybienia szkieletowej konstrukcji kruchty.

Lisice w ścianie południowej

Dolne fragmenty lisic kwalifikują się do naprawy przez ociosanie, odgrzybienie i sztukowanie uszkodzonych końcówek (ze względu na zabezpieczenie drewna z nimi sąsiadującego przed zagrzybieniem i ze względów estetycznych). Stosować preparaty j.w. – odgrzybiać przez 3x oprysk w odstępie co 8 godzin.

Poddasza, więźby dachowe

Na poddaszach prezbiterium, nawy i wieży należy usunąć wszystkie zalęgające tam śmieci pozostałe po ostatnim remoncie (łącznie z fragmentem daszku i miechem organów).

W miejscach wykazanych w opinii, w których występuje żer aktywny owadów – technicznych szkodników drewna, smarować wszystkie powierzchnie zainfekowanych elementów preparatem Hylotox (prod. Altax, Poznań) lub jego bezbarwnym odpowiednikiem posiadającym atesty i przeznaczonym do zwalczania larw owadów w drewnie.

Brakujące elementy w konstrukcjach dachowych należy uzupełnić impregnowanym drewnem sosnowym stosując tradycyjne połączenia ciesielskie. Impregnacja drewna powietrznosuchego, po obrobieniu i przycięciu na wymiar, poprzez 3x smarowanie preparatem bezbarwnym typu Boramon lub Impregnat NW. Dopuszczam (o ile to konieczne) zespojenie ze sobą elementów, które uległy odkształceniom, za pomocą metalowych (nierdzewnych) śrub z nakrętkami i podkładkami.

W obiekcie w czasie oględzin nie udało się ustalić, czy nowo wprowadzone drewno zostało zabezpieczone chemicznie. Jeśli nie, to jest ono nadal podatne na uszkodzenia przez Spuszczela pospolitego (*Hylotrupes bajulus* L.), najbardziej pospolitego szkodnika więźb dachowych. Celowe byłoby zatem doimpregnowanie tych części konstrukcji poprzez opryskanie 2x preparatem Boramon lub Impregnatem NW.

W czasie prac należy zachować ostrożność, ponieważ ta część poddasza nie jest dobrze wentylowana. Prace wykonywać małymi odcinkami w dwie osoby przestrzegając ściśle odpowiednich przepisów BHP.

Dachy

Pokrycie dachów – szczelność pokrycia należy sprawdzić, dokonując lustracji poddasza w czasie rześnitych opadów deszczu. Miejsca zauważonych przecieków oznaczyć za pomocą kredy i następnie naprawić, po wyschnięciu drewna.

Drewniana rynnę nad wejściem wyłożyć blachą i wykonać „rzygacze” oddalające wodę opadową od ściany kruchty.

Instalacja elektryczna

Powinno wykonać się nową instalację elektryczną na poziomie poddasza i poprowadzić ją w korytkach lub osłonkach, umocowanych na deseczkach przekręconych punktowo do konstrukcji więźby dachowej.

Proponuje przeniesienie sygnalizatora pożaru i włamania w mniej eksponowane miejsce, ponieważ obecna jego lokalizacja zakłóca widok zabytku.

W pierwszej kolejności należy naprawić uszkodzoną na dzwonnicy instalację odgromową.

6. Zalecenia dotyczące B.H.P. przy pracach impregnacyjnych i odgrzybienionych

W trakcie wykonywania zabiegów : impregnacyjnych, grzybobójczych, owadobójczych i izolacyjnych należy przestrzegać przepisów p.poż. i bhp zawartych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 4 lutego 1956 r. (Dz.U. nr 5 poz. 25), oraz przepisów zawartych w ulotkach informacyjnych producenta, a w szczególności:

- impregnację drewna wykonywać tylko w warunkach przewiewu (wentylacji),
- przy impregnacji i odgrzybianiu stosować sprzęt ochrony osobistej (okulary ochronne, rękawice, fartuchy gumowe oraz odzież ochronną osobistą,
- w pobliże stanowisk impregnacyjnych nie podchodzić z otwartym ogniem,
- nie spożywać posiłków i nie palić tytoniu w czasie wykonywania pracy,
- przerywając i kończąc pracę umyć ręce i twarz mydłem w ciepłej wodzie,
- impregnaty przechowywać w zamkniętych pomieszczeniach, nie zawierających pasz i żywności, w oryginalnych opakowaniach, z dala od ognia i źródeł ciepła,
- po całkowitym zużyciu impregnatu opakowania jednorazowe pozbawić cech użytkowych,
- strzec wód otwartych i gruntowych przed skażeniem preparatem
- w przypadku wystąpienia oznak zatrucia (mdłości, ból brzucha lub głowy) czy też uczulenia (wysypka, zapalenie spojówek) niezwłocznie skorzystać z porady lekarskiej.

7. Nadzór.

Wszelkie prace prowadzone w obiekcie zabytkowym muszą uzyskać **przed ich realizacją** zgodę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a ich wykonanie powinno być nadzorowane również przez W.K.Z.

8. Uwagi końcowe

- konieczny jest projekt budowlany (konstrukcyjny) naprawy ścian kościoła

- elementy usuwane z obiektu powinny być dokładnie sprawdzane pod względem zasadności wymiany, a nowe elementy wprowadzane na ich miejsce powinny odpowiadać oryginalnym pod względem kształtu wymiarów i rodzaju drewna
- w załączeniu –informacje handlowe o zaleconych preparatach chemicznych
- w przypadku niejasności lub pojawienia się nowych okoliczności wymagających dalszych ustaleń, należy kontaktować się z autorem opracowania

arch. Dominik Mączyński

Dokumentacja fotograficzna

drewnianego zabytkowego kościola w miejscowości Brusiek woj. śląskie

stan z dn. 24 października 2005 r.

Foto. Arch. Dominik Mączyński

- Fot.1 Widok ogólny kościoła od strony pn- wsch.
- Fot.2 Fragment szczytowej ściany wschodniej prezbiterium oraz widok na dachy kościoła
- Fot.3 Narożnik pn-wsch (zakrystia)
- Fot.4 Okienko w ścianie wschodniej
- Fot.5 Widok ogólny kościoła i jego otoczenia od strony płd.
- Fot.6 Teren przy ścianie płd – narożnik płd-wsch nawy
- Fot.7 Uszkodzone zakończenie lisicy na ścianie płd.
- Fot.8 Skośny daszek osłaniający dolną partię ściany dzwonnicy (od str. płd.)
- Fot.9 Narożnik płd-zach dzwonnicy – uszkodzenia szalunku spowodowane przez dzięcioły
- Fot.10 Wejście w zachodniej ścianie dzwonnicy oraz daszek osłaniający jej ścianę od strony pn.
- Fot.11 Odkrywka po płd. Stronie wejścia do dzwonnicy – zagrzybienie podwaliny
- Fot.12 Odkrywka po pn. stronie wejścia do dzwonnicy – zagrzybienie podwaliny, widoczny stopień przed drzwiami, aktualnie nie wychodzący ponad poziom terenu
- Fot.13 Dolna część krzyża misyjnego oraz fragment nieoszalowanej ściany nawy. Pomiędzy krzyżem a ścianą dzwonnicy znajdują się porzucone fragmenty zagrzybionych belek z konstrukcji kościoła.
- Fot.14 Narożnik pn-zach kruchty od północy
- Fot.15 Odkrywka szkieletowej konstrukcji ściany kruchty
- Fot.16 Chodnik z kostki betonowej przed kruchtą pn.
- Fot.17 Zagrzybienie i całkowity rozkład drewna podwaliny pod ścianą po zachodniej stronie od wejścia do kruchty
- Fot.18 j.w. – kredą oznaczono całkowicie rozłożone przez grzyby domowe drewno
- Fot.19 Aktywnie rozwijające się zagrzybienie i całkowite zniszczenie podwaliny w węźle konstrukcyjnym ściany zachodniej kruchty, w pobliżu ściany nawy
- Fot.20 Wejście na poddasze nad zakrystią
- Fot.21 Zlikwidowany otwór okienny na poziomie stropu zakrystii – pierwotnie otwarty w kierunku prezbiterium

- Fot.22 Odształcenie desek podłogi przy ścianie pn nawy
- Fot.23 Widok ogólny na ołtarz w prezbiterium
- Fot.24 Zapadnięta podłoga w narożniku pn-wsch w zakrystii
- Fot.25 Częściowo zniszczona podwalina w konstrukcji wieży (od strony pld-wsch)
- Fot.26 Detal zniszczeń j.w.
- Fot.27 Owocniki grzyba domowego na poziomie posadzki dzwonnicy (podwalina od strony południowej)
- Fot.28 J.w. detal
- Fot.29 Połączenie krokwi na zwiłowanie i kołek drewniany – więźba dachowa nad prezbiterium
- Fot.30 Jętka i krokiew – fragment więźby nad prezbiterium
- Fot.31 Fragment ramy storczykowej nad nawą (strona wschodnia)
- Fot.32 Fragment konstrukcji więźby nad nawą – widoczne braki w konstrukcji
- Fot.33 Wymieniane elementy w konstrukcji (strona zachodnia, nad nawą)
- Fot.34 Fragment konstrukcji więźby nad nawą
- Fot.35 J.w – w głębi widoczna konstrukcja sygnaturki
- Fot.36 Połączenia elementów więźby od strony pn.
- Fot.37 Zakończenie storczyka
- Fot.38 Połączenia ciesielskie po stronie pld – wymieniony element
- Fot.39 Lokalizacja konstrukcji sygnaturki – widoczne naprawy i uzupełnienia konstrukcji
- Fot.40 Poziomowanie dachu wykonane w czasie prac remontowych
- Fot.41 Połączenie rygla i miecza w ramie storczykowej
- Fot.42 Napisy na ścianach upamiętniające daty remontów
- Fot.43 Zastrzał na dzwonnicy (narożnik pld-wsch) – zaatakowany przez owady
- Fot.44 Uzupełniana i naprawiana konstrukcja więźby (fragment)
- Fot.45 Widok ogólny kościoła od strony pld-wsch
- Fot.46 Widok ogólny kościoła od strony wschodniej
- Fot.47 Rzut kościoła (z „białej karty”)
- Fot.48 Schematyczna inwentaryzacja więźby dachowej (z „białej karty”)